

Danuta Walkiewicz
Uniwersytet Łódzki

Geografia regionalna w ośrodku łódzkim – teoria i praktyka badawcza

Zarys treści. Opracowanie jest próbą oceny dorobku geografów Uniwersytetu Łódzkiego w zakresie geografii regionalnej. Uwzględniono tu prace stanowiące wkład w rozwój podstaw teoretyczno-metodologicznych i opracowania o charakterze empirycznym, które zaklasyfikowano do nurtu tradycyjnej geografii regionalnej (monografie regionalne, badania nad delimitacją regionów) oraz tzw. studiów regionalnych.

Słowa kluczowe: geografia regionalna, łódzki ośrodek geograficzny, studia regionalne, region.

Wprowadzenie

Celem opracowania jest przedstawienie dorobku łódzkiego ośrodka geograficznego w zakresie geografii regionalnej, zarówno w aspekcie podejmowania wątku teoretyczno-metodologicznego, jak i prezentacji podejść badawczych w szeroko rozumianej praktyce badawczej (pracach empirycznych). Podstawę do analizy stanowił wykaz publikacji pracowników kierunku geograficznego na Uniwersytecie Łódzkim, który wydano z okazji sześćdziesięciolecia geografii w naszym uniwersytecie, obejmujący wszystkie prace opublikowane do 2004 r., oraz sprawozdania jednostek instytutów geograficznych udostępnione w Dziekanacie Wydziału, zawierające publikacje za lata 2005–2009.

Geografia regionalna w formalnych strukturach organizacyjnych geografii na Uniwersytecie Łódzkim

O znaczeniu geografii regionalnej w badaniach podejmowanych przez geografów ośrodka łódzkiego i jego ewolucji można wnioskować m.in. na

podstawie jej istnienia w nazwach instytucjonalnych jednostek organizacyjnych.

Na początku należy wspomnieć, że Uniwersytet Łódzki został powołany dopiero po II wojnie światowej w 1945 r. Wtedy też powstał pierwszy Zakład Geografii. Dalszy rozwój ośrodka geograficznego zaowocował zorganizowaniem samodzielnych jednostek grupujących badaczy specjalizujących się w określonych subdyscyplinach. W latach 1958–1981 istniał Zakład Geografii Fizycznej Regionalnej, który następnie zmienił nazwę na Zakład Geografii Fizycznej Kompleksowej, obecnie funkcjonuje pod nazwą Zakład Geografii Fizycznej. Biorąc zatem pod uwagę jedynie nazwę jednostki, w ramach geografii fizycznej zanika nurt geografii regionalnej.

Z kolei w geografii społeczno-ekonomicznej dopiero w 1981 r. (kiedy dokonano reorganizacji Instytutu Geografii) powstał Zakład Geografii Politycznej i Ekonomicznej Regionalnej, przemianowany w 1992 r. w samodzielną Katedrę Geografii Politycznej i Studiów Regionalnych. Kontynuacją nurtu badań regionalnych jest powołany w 2002 r. w ramach Katedry Zakład Geografii Społecznej i Badań Regionalnych, który od 2008 r. jest samodzielną jednostką w Instytucie Geografii jako Zakład Geografii Regionalnej i Społecznej.

Podsumowując, należy podkreślić, że instytucjonalnie od początku zaznaczył się nurt specjalizacji i podział na geografie fizyczną i ekonomiczną (społeczno-ekonomiczną). W geografii fizycznej następowało odchodzenie od geografii regionalnej, natomiast w geografii społeczno-ekonomicznej geografia regionalna pojawiła się znacznie później w nazwie jednostki, zastąpiły ją później badania regionalne, natomiast obecnie znowu namysł nad geografiami regionalną znalazł potwierdzenie w nazwie Zakładu.

Badania w nurcie tradycyjnej geografii regionalnej

Wśród opracowań empirycznych łódzkich geografów znaczną grupę stanowią prace będące w założeniu całościową charakterystyką (opisem) określonych regionów, stanowiącą syntezę elementów przyrodniczych, społecznych i gospodarczych.

Opracowania monograficzne

Monografie regionów według tradycyjnego układu: środowisko przyrodnicze, dzieje historyczne, ludność, gospodarka dotyczyły różnej skali przestrzennej:

1. Kraje i grupy krajów – do tej kategorii należą opracowania prof. L. Straszewicza: geografia regionalna europejskich krajów socjalistycznych

oraz monografie krajów Europy Zachodniej: Francja (1972), Włochy (1977), Hiszpania (1982).

2. Regiony w Polsce – badania prowadzone od połowy lat 50. i w latach 60. koncentrowały się w ówczesnych województwach: opolskim oraz łódzkim i zaowocowały opracowaniem monografii tych województw (województwo opolskie – 1956, 1962, 1970, województwo łódzkie – 1967). Po reformie administracyjnej w 1975 r. geografowie łódzcy uczestniczyli w przygotowaniu monografii nowych województw (województwo piotrkowskie – 1979, województwo sieradzkie – 1980, województwo miejskie łódzkie – 1981, województwo wrocławskie – 1982).

Do tej grupy należy też zaliczyć dwa tomy dotyczące regionu Polski Środkowej (którego zasięg przestrzenny wyznaczały województwa zaliczane do planistycznego makroregionu środkowego). Pierwszy z nich dotyczył środowiska przyrodniczego Polski Środkowej, drugi poświęcono transformacji społeczno-ekonomicznej tego regionu.

Kolejna zmiana podziału terytorialnego kraju w 1999 r. była przesłanką dla opracowania monografii województwa łódzkiego w nowych granicach (2001).

Rozpatrując dorobek poświęcony polskim regionom, należy również wspomnieć, że w łódzkim ośrodku powstały atlasy regionalne: województw opolskie (1962, 1965), województw łódzkie (1965), województw bydgoskie (1972).

3. Regiony miejskie – istotnym osiągnięciem były publikacje poświęcone wielkim aglomeracjom miejskim: Paryża, Londynu, Moskwy, Madrytu, Berlina.

Badania nad delimitacją regionów

Kolejny nurt badań w tradycyjnej geografii regionalnej obejmował próby wyznaczania granic regionów podejmowane zarówno przez geografów fizycznych, jak i społeczno-ekonomicznych. Jednym z najważniejszych osiągnięć w tym zakresie było opracowanie całościowej regionalizacji fizyczno-geograficznej Polski (Dylikowa 1973). Do tej grupy należą też nieliczne publikacje dotyczące strefowości geograficznej (Dorywalski 1972), granic jednostek krajobrazowych (Bezkowska 2000).

Geografowie społeczno-ekonomiczni podejmowali z kolei badania nad delimitacją regionów miejskich poprzez identyfikację powiązań przestrzennych w zakresie: dojazdów do pracy, powiązań produkcyjnych, powiązań usługowych, migracji stałych. Empiryczna weryfikacja dotyczyła różnych miast. W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych były to ośrodki województwa opolskiego: Nysa, Kluczbork, Strzelce Opolskie (badaniami związków przestrzennych zajmowali się m.in. S. Pączka, S. Liszewski, A. Suli-

borski), później Łask (Suliborski, Michalski 1992, Matczak 1998), a także Bełchatowski Okręg Przemysłowy (Marczyńska-Witczak 1985). Szczególną uwagę poświęcono również wyznaczeniu strefy podmiejskiej Łodzi, zagadnienie to podejmowali m.in. S. Liszewski (1973), A. Suliborski (1985), J. Jakóbczyk-Gryszkiewicz (1992).

Prace nad regionalizacją administracyjną kraju

Geografowie ośrodka łódzkiego zabierali głos w rozważaniach na temat podziału terytorialnego kraju. Odnosząc się do regionów administracyjnych L. Straszewicz opublikował artykuły dotyczące podziału administracyjnego jako przedmiotu badań geografa oraz jedności administracyjnej miast i załączników. Łódzcy geografowie aktywnie uczestniczyli w dyskusji nad ostatnią reformą administracyjną, którą przeprowadzono w 1999 r., m.in. S. Liszewski (1991, 1992, 1998), M. Koter (1996, 1998) oraz A. Suliborski (1994). W 1996 r. zrealizowano projekt badawczy poświęcony delimitacji województwa łódzkiego w kontekście przygotowywanej reformy administracyjnej, w którym uczestniczył duży zespół geografów naszego ośrodka.

Podejmowano również prace nad zmianami podziałów administracyjnych kraju i ich uwarunkowaniami (Heffner, Rochmińska 2001, 2003, Turczyn 2001, Sobczyński 1994).

Badania w ramach studiów regionalnych

Dominujący od wielu lat nurt specjalizacji w geografii światowej oraz polskiej zaznaczył się także w łódzkim ośrodku geograficznym, stąd zainteresowania regionami rozwijały się poprzez podejmowanie określonych wąskich problemów badawczych w wybranych jednostkach regionalnych. Tego typu prace empiryczne stanowią najliczniejszą grupę opracowań. Przyjmowano różną skalę przestrzenną regionów (tab. 1).

Tabela 1. Struktura publikacji według skali przestrzennej regionów

Skala badań	Geografia fizyczna		Geografia społeczno-ekonomiczna		Razem	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Kontynenty	58	11,7	10	1,7	68	6,3
Kraje i grupy krajów	1	0,2	108	21,6	109	10,1
Regiony w innych krajach	6	1,2	18	3,1	24	2,2
Regiony w Polsce	81	16,4	114	19,6	195	18,1
Region łódzki	349	70,5	333	57,1	682	63,3
Razem	495	100,0	583	100,0	1078	100,0

Źródło: opracowanie własne.

W ramach studiów regionalnych badania koncentrowały się przede wszystkim w regionie łódzkim (ponad 60% wszystkich opracowań). Znacznie rzadziej podejmowano badania innych regionów w Polsce, stosunkowo niewielki udział miały prace dotyczące innych krajów i kontynentów.

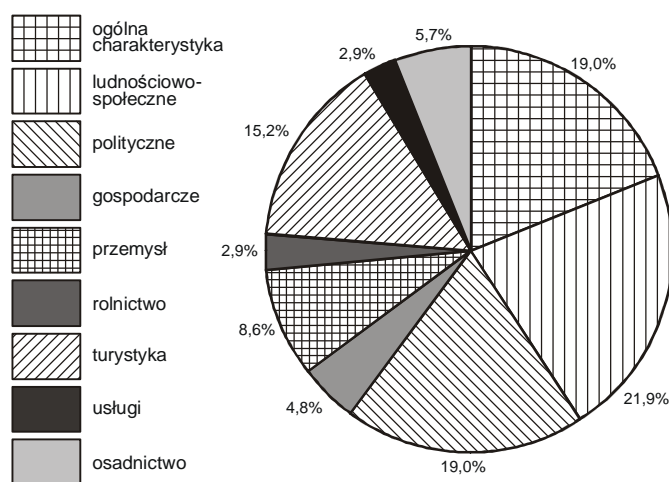
Kontynenty

Całe kontynenty stanowiły tło regionalne przede wszystkim dla badań w wybranych subdyscyplinach geografii fizycznej, przy czym w zdecydowanej większości dotyczyły problemów klimatu kontynentu europejskiego.

Problematyka społeczno-ekonomiczna w skali kontynentów była reprezentowana dużo skromniej.

Kraje i grupy krajów

Znacząca grupa opracowań poświęcona poszczególnym państwom była w łódzkim ośrodku dziełem geografów społeczno-ekonomicznych. Z oczywistych względów liczba publikacji była związana z geograficzną odległością. Najczęściej pisano o krajach europejskich (76 prac), szczególnie z Europy Środkowej i Wschodniej – na temat państw tego regionu (krajów socjalistycznych i postsocjalistycznych) powstało 60 opracowań, 16 publikacji poświęcono krajom Europy Zachodniej. Poza tym opublikowano 15 artykułów o krajach i grupach krajów Azji i 12 prac o obu Amerykach.

Ryc. 1. Struktura publikacji o krajach według problemów badawczych w latach 1945–2009

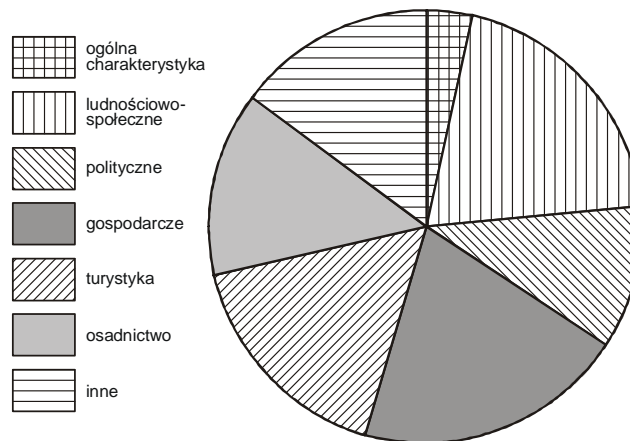
Źródło: opracowanie własne

Problematyka podejmowana w opracowaniach była zróżnicowana. Około 1/5 wszystkich artykułów zawierało ogólną charakterystykę społeczno-ekonomiczną, podobne proporcje obejmowały zagadnienia ludnościowo-społeczne i polityczno-administracyjne. Spośród pozostałych relatywnie więcej miejsca zajmowały problemy przemysłu i turystyki. Należy również zauważyć, że posługiwano się najczęściej kategorią regionu politycznego (państwo, blok socjalistyczny i jego synonimy Europa Środkowa lub Środkowo-Wschodnia).

Regiony w Polsce

Znacząca liczba opracowań łódzkich geografów dotyczyła różnych regionów polskich. Istotne wydaje się przybliżenie kategorii regionów, które badano w różnych aspektach. Analiza wykazała, że wybierano następujące:

- 1) regiony administracyjne (województwa, makroregiony, powiaty): opolskie, bydgoskie, ciechanowskie, katowickie, płockie, śląskie,
- 2) regiony historyczne i etniczne: Kaszuby, Łemkowszczyzna, Łużyce, Podlasie, Ziemia Kłodzka, Śląsk, Zaolzie, Pomorze Gdańskie,
- 3) regiony fizycznogeograficzne/turystyczne: Beskid Niski, Bieszczady Polskie, Bieszczady Zachodnie, Góry Świętokrzyskie, Mierzeja Wiśłana, Pojezierze Sławskie, strefa krajobrazowa Pojezierzy, Tatry, Sudety, Wyżyna Krakowska-Częstochowska,
- 4) regiony gospodarcze: GOP,
- 5) regiony miejskie: konurbacja górnośląska, strefy podmiejskie Krakowa, Warszawy, Torunia.

Ryc. 2. Struktura publikacji z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej o regionach Polski (bez regionu łódzkiego) według problemów badawczych w latach 1945–2009

Źródło: opracowanie własne

Należy podkreślić, że w strukturze publikacji według ich liczby występowały dość wyrównane proporcje w zakresie następujących problemów badawczych: problemy ludnościowo-społeczne, ogólnogospodarcze, polityczno-administracyjne, turystyczne i osadnicze. Brak natomiast opracowań dotyczących problemów przemysłu, rolnictwa czy pozostałych usług.

Region łódzki

Jak wspomniano wcześniej, najbliższe otoczenie regionalne łódzkiego ośrodka geograficznego stanowiło najczęściej wybierany obszar badań. Istnieje niekwestionowany, znaczący wkład geografów w rozpoznaniu oraz przybliżeniu różnych problemów zarówno środowiska przyrodniczego, jak i społeczno-ekonomicznego regionu łódzkiego, liczący do 2009 r. blisko 700 publikacji, na które składają się w niemal równej części prace o tematyce fizycznogeograficznej i społeczno-ekonomicznej.

Zakres przestrzenny obejmował cały region, różnie wyznaczany i nazywany, i mniejsze (sub) regiony w jego granicach. Około połowa prac dotyczyła regionu jako całości, jednak nazwa „region łódzki” pojawiała się w ok. 1/3 publikacji. W przypadku zagadnień społeczno-gospodarczych częściej przyjmowano nazwę i granice jednostek administracyjnych czy planistycznych: województwo łódzkie, makroregion środkowy. Z kolei geografowie fizyczni nazywali region Polska Środkowa lub Polska Centralna.

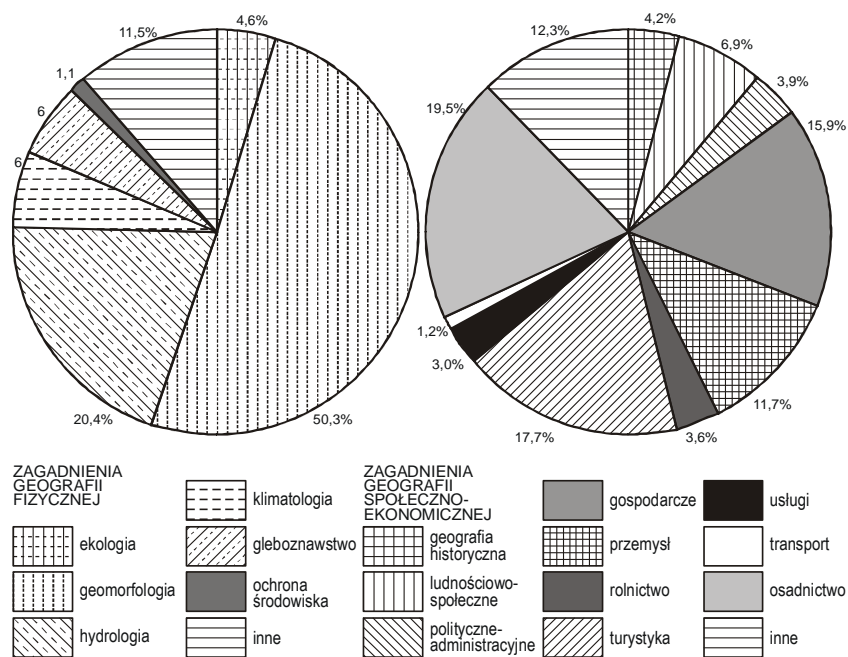
Liczne artykuły poświęcono badaniom mniejszych jednostek, w szczególności duży dorobek łódzkiego ośrodka obejmuje problematyka regionu miejskiego Łodzi, którym zajmowali się głównie geografowie społeczno-ekonomiczni. Również w tym względzie poszczególni badacze różnie nazywali i definiowali taką jednostkę, najczęściej jako: aglomerację łódzką lub strefę podmiejską. Inni autorzy operowali nazwą: „Łódzki Zespół Miejski”, „łódzki region miejski” lub mniej określoną „Łódź i okolice”. W ostatnich kilku latach pojawił się termin „łódzki obszar metropolitalny” i podjęto badania nad tak określonym regionem miejskim Łodzi. Zaznaczyć trzeba, że relatywnie mniej prac przybliżało wybrane aspekty fizycznogeograficzne regionu miejskiego.

Przedmiotem zainteresowania geografii społeczno-ekonomicznej stały się również wybrane regiony gospodarcze, badania koncentrowały się głównie w okręgach przemysłowych: łódzkim i bełchatowskim.

Wśród prac dotyczących środowiska przyrodniczego i jego wybranych elementów wiele dotyczyło makro- i mikroregionów fizycznogeograficznych, również często obiektem badań były parki krajobrazowe.

Rozpatrując wspomniany dorobek w kategoriach zagadnień badawczych, należy podkreślić szerokie spektrum badań zarówno geograficznoekonomicznych, jak i fizycznogeograficznych.

W geografii społeczno-ekonomicznej powstało najwięcej opracowań z zakresu osadnictwa, turystyki, przemysłu, problemów ogólnogospodarczych i polityczno-administracyjnych. Mniej licznie reprezentowane są prace na temat sfery usług, rolnictwa, transportu. Taka struktura odzwierciedla z jednej strony profil badawczy łódzkiej geografii i tradycje badań społeczno-ekonomicznych, z drugiej ogólne trendy rozwojowe geografii w Polsce powojennej, odzwierciedlające kierunki rozwoju kraju oraz priorytety badawcze (ryc. 3).

Ryc. 3. Struktura publikacji o regionie łódzkim w latach 1945–2009
Źródło: opracowanie własne

Wśród problemów badawczych z zakresu geografii fizycznej największy dorobek w sensie liczby prac obejmuje zagadnienia geomorfologii regionu (ok. 60%). Wiele opracowań poświęcono badaniom warunków hydrologicznych, klimatycznych i glebowych.

Jak już zaznaczono wcześniej, bogaty dorobek łódzkich geografów w ramach wyspecjalizowanych studiów nad wybranymi zagadnieniami obejmujących bardzo szerokie pole badawcze może stanowić podstawę do syntezy wiedzy o regionie łódzkim.

Łódzka geografia regionalna dla edukacji szkolnej

Omawiając osiągnięcia geografów Uniwersytetu Łódzkiego w geografii regionalnej nie można pominąć tych, które wiążą się z edukacyjną funkcją geografii. W pierwszym rzędzie istotne znaczenie mają podręczniki do edukacji regionalnej. Należą do nich podręczniki przedmiotowo-metodyczne z zakresu geografii regionalnej świata dla nauczycieli (Batorowicz 1976) oraz podręczniki dla uczniów do geografii regionalnej Polski (Batorowicz, Suliborski 1983 i późniejsze) i wiedzy o regionie łódzkim (Liszewski, Koter, Suliborski 1999). Istotne znaczenie mają również artykuły podejmujące dyskusję i propozycje metodyczne do nauczania geografii regionalnej: Batorowicz (1976, 1983), Kucharska (1976), Dylikowa (1983, 1986), Szkurląt (1983, 1991, 1992), Suliborski (2003).

Ujęcia teoretyczno-metodologiczne

O ile łódzka geografia może poszczycić się pokaźnym dorobkiem badań empirycznych w nurcie tradycyjnej geografii regionalnej i studiów regionalnych, o tyle praktycznie nie podejmowano wątku teoretyczno-metodologicznego w tym zakresie. Zatem uprawiano klasyczną geografę regionalną przyjmując *a priori* jej poznawczo-edukacyjną rolę i traktując ją jako sumaryczną wiedzę o regionach gromadzoną przez poszczególne subdyscypliny geograficzne, która, jak niejednokrotnie zwracano uwagę, stała się przyczyną jej słabości. Dopiero w ostatnich latach podjęto rozważania nad kondycją oraz podstawami teoretycznymi geografii regionalnej, głównie za sprawą A. Suliborskiego. Jego wcześniejsze prace zawierające propozycje metodologiczne w zakresie badań regionalnych strefy podmiejskiej (1985), badań rozwoju układów regionalnych i lokalnych (1994) czy określania regionów administracyjnych (1996), znalazły kontynuację w ostatnich latach w publikacjach traktujących o teoretycznych podstawach geografii regionalnej (2006, 2008). Z jego inicjatywy Zakład Geografii Regionalnej i Społecznej wraz z Instytutem Geografii i Gospodarki Przestrzennej Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy organizuje kolokwia teoretyczno-metodologiczne, w ramach których wcześniej podejmowano m.in. zagadnienia dotyczące regionu (2005, 2007), a obecne poświęcono dyskusji nad kondycją i przyszłością geografii regionalnej.

W kontekście geografii regionalnej należy także wspomnieć o pracach traktujących o podstawach teoretyczno-metodologicznych regionu. W tym zakresie opublikowano prace na temat regionu miejskiego i strefy podmiejskiej (Liszewski 1984, 1985, 1987, 2002), regionu politycznego (Koter 1993), historyczno-geograficznego (Koter 1995), regionu turystycznego (Baczwarow 2003, Liszewski 2003), regionu społecznego (tożsamość regio-

nalna i lokalna) (Rembowska 2002, 2003, 2005, 2006), regionalizmu (Rochmińska 2000), metodologii badań euroregionów (Klima 2001).

Podsumowanie

Podsumowując rozważania dotyczące osiągnięć łódzkich geografów w zakresie geografii regionalnej, należy podkreślić, że rola tej subdyscypliny zmieniała się w czasie, zmieniały się i koegzystowały różne podejścia badawcze w zakresie badań regionalnych. W tabeli 2 zestawiono przedmiot badań regionalnych, kategorię regionu w kontekście przyjętego wzorca badawczego i koncepcji regionu (na podstawie propozycji Z. Rykła 1994, 2001).

Tabela 2. Badania regionalne w łódzkim ośrodku geograficznym – synteza

Wzorzec postępowania badawczego	Metody badawcze	Koncepcja regionu	Kategoria regionu jako obiektu badań	Przedmiot badań
Klasyczny	historyczno-opisowe	region naturalny region sztuczny	region fizyczno-geograficzny, polityczno-administracyjny	opracowania monograficzne
Pozytywistyczny	matematyczno-statystyczne, funkcjonalne	region węzłowy (funkcjonalny)	region miejski, region administracyjny	delimitacja regionów (powiązania)
		region jako narzędzie analizy przestrzennej	region administracyjny	badanie współzależności, pogłębiane badania wybranych problemów
Strukturalistyczny	strukturalne	region jako byt systemowy, regiony „częstkowe”	region administracyjny, historyczny, polityczny, turystyczny	struktury i procesy w regionie
Humanistyczny	metody społeczne	region społeczny	region administracyjny, region społeczny	tożsamość regionalna, regionalizm

Źródło: opracowanie własne.

Z przedstawionej analizy dorobku wynikają następujące wnioski:

1. Geografia regionalna w ośrodku łódzkim geograficznym nie stała się subdyscypliną stanowiącą główne pole badawcze określonych geografów lub zespołów badawczych. Tradycyjną geografię regionalną (ujęcie holistyczne regionów) uprawiali jedynie prof. L. Straszewicz – autor monografii regionalnych i prof. A. Dylikowa, która opracowała geografię regionalną Polski. Późniejsze syntez regionalne w postaci monografii województw były dziełem wieloosobowych zespołów, obejmujących nie tylko geografów:
 - w pierwszej połowie lat 80. XX w. w przygotowanie monografii nowych województw zaangażowani byli jedynie geografowie fizyczni,
 - monografia województwa łódzkiego z 2001 r. powstała z inicjatywy S. Liszewskiego była wspólnym dziełem zarówno autorów specjalizujących się w geografii fizycznej, jak i społeczno-ekonomicznej.
2. Istotnym osiągnięciem geografów ośrodka łódzkiego są badania nad regionami miejskimi, które zaowocowały licznymi pracami empirycznymi i wypracowaniem oryginalnej metodologii badań i syntezami teoretycznymi.
3. Ewolucja geografii w kierunku specjalizacji znalazła swój wyraz w badaniach różnych typów regionów i rozwoju składnika teoretycznego – region polityczny, region geograficzno-historyczny, region turystyczny, region społeczny.
4. W płaszczyźnie przestrzennej zainteresowania badawcze skupiały się na pewnych obszarach:
 - region łódzki,
 - inne regiony Polski – duży rozrzut przestrzenny, z wyjątkiem Śląska Opolskiego trudno wskazać region cieszący się szczególnym zainteresowaniem geografów łódzkich,
 - badania w skali międzynarodowej (geografia regionalna świata, kontynentów) koncentrowały się na obszarze Europy Środkowo-Wschodniej.
5. Specyfiką łódzkiego ośrodka geograficznego jest znaczne powiązanie badań regionalnych z praktyką społeczno-gospodarczą.

Literatura

- Jakóbczyk-Gryszkiewicz J., Liszewski S., 1993, *Badania geograficzne nad osadnictwem i zaludnieniem prowadzone w łódzkim ośrodku geograficznym*, [w:] *Geografia osadnictwa i ludności w niepodległej Polsce. Lata 1918–1993*, t. 1: *Ośrodki naukowo-badawcze i ich dorobek*, Łódź.
- Rykiel Z., 1994, *Główne kierunki i metody badań w polskiej geografii osadnictwa*, [w:] Liszewski S. (red.), *Geografia osadnictwa i ludności w niepodległej Polsce. Lata 1918–1993*, t. 2: *Kierunki badań naukowych*, PTG, Łódź, s. 251–264.
- Rykiel Z., 2001, *Krytyka teorii regionu społeczno-ekonomicznego*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok.

Sześćdziesiąt lat geografii w Uniwersytecie Łódzkim (1945–2005), t. 2: *Spis publikacji pracowników kierunku geograficznego Uniwersytetu Łódzkiego*, 2005, WNG UŁ, Łódź.

Ważniejsze publikacje geografów UŁ związane z geografą regionalną

Opracowania monograficzne

- Liszewski S. (red.), 2001, *Zarys monografii województwa łódzkiego. Funkcja regionalna Łodzi i jej rola w kształtowaniu województwa*, ŁTN, Łódź, 456 s.
- Pączka S. (red.), 1993, *Środowisko geograficzne Polski Środkowej*, Wydawnictwo UŁ, Łódź, 242 s.
- Straszewicz L., 1962a, *Atlas gospodarczy województwa opolskiego*, PPWK, Warszawa.
- Straszewicz L., 1962b, *Śląsk Opolski. Zarys geografii gospodarczej*, Katowice, 235 s.
- Straszewicz L., 1963, *Aglomeracja Paryża*, „Przegląd Geograficzny”, t. 35, z. 4, s. 591–614.
- Straszewicz L., 1964, *Aglomeracja Londynu*, „Przegląd Geograficzny”, t. 37, z. 1., s. 3–28.
- Straszewicz L., 1965, *Atlas województwa łódzkiego*, PPWK, Warszawa.
- Straszewicz L., 1966a, *Aglomeracja Berlina*, „Przegląd Geograficzny”, t. 38, z. 1, s. 77–105.
- Straszewicz L., 1966b, *Geografia gospodarcza europejskich krajów demokracji ludowej*, cz. 1, PWE, Warszawa, 355 s.
- Straszewicz L., 1967, *Województwo łódzkie. Zarys geograficzno-ekonomiczny*, PWN, Warszawa, 184 s.
- Straszewicz L., 1969, *Aglomeracja Moskwy*, „Przegląd Geograficzny”, t. 41, z. 2, s. 179–210.
- Straszewicz L., 1970, *Geografia gospodarcza europejskich krajów demokracji ludowej*, cz. 2, PWN., Warszawa, 424 s.
- Straszewicz L., 1972, *Francja*, PWN, Warszawa, 348 s.
- Straszewicz L., 1973, *Atlas województwa bydgoskiego*, Wydawnictwo Geologiczne, Warszawa.
- Straszewicz L., 1974, *Geografia ekonomiczna europejskich krajów socjalistycznych*, PWE, Warszawa, 782 s.
- Straszewicz L., 1977, *Włochy*, PWN., Warszawa, 406 s.
- Straszewicz L., 1981, *Aglomeracja Madrytu*, „Przegląd Geograficzny”, t. 53, z. 2, s. 295–321.
- Straszewicz L., 1982, *Hiszpania*, PWN, Warszawa, 429 s.
- Werwicki A. (red.), 1998, *Transformacja społeczno-ekonomiczna Polski Środkowej*, Wydawnictwo UŁ, 282 s.

Badania nad delimitacją regionów

- Bezkowska G., 2000, *Granice jednostek przestrzennych w różnych strefach krajobrazowych*, [w:] Pietrzak M. (red.), *Granice krajobrazowe – podstawy teoretyczne i znaczenie praktyczne*, Seria: Problemy Ekologii Krajobrazu, t. 7, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 7–20.
- Dorywalski M., 1972, *Zagadnienie strefowości geograficznej w geografii regio-*

nalnej. *Studia z geografii fizycznej*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, Prace Komisji Przyrodniczo-Geologicznej, t. 13, z. 1, s. 67–97.

Dylikowa A., 1973, *Geografia Polski. Krainy geograficzne*, PZWS, 816 s.

Liszewski S., 1966, *Dojazdy ludności jako kryterium wyznaczania zasięgu wpływów ośrodka lokalnego*, [w:] Straszewicz L. (red.), *Ośrodki lokalne. Materiały z Konferencji Naukowej odbytej w Łodzi w dniach 22–23 stycznia 1966 r.*, Katedra Geografii Ekonomicznej UŁ, Łódź, s. 69–78.

Liszewski S., 2005, *Delimitacja obszaru metropolitalnego Łodzi*, [w:] Bald K., Markowski T. (red.), *Obszar metropolitalny Łodzi – wyzwania i problemy*, Biuletyn KPZK PAN, z. 215, s. 25–47.

Prace nad regionalizacją administracyjną kraju

Heffner K., Rochmińska A., 2001, *Regionalizacja polityczno-administracyjna Polski. Geneza i współczesność – uwarunkowania układu*, [w:] Ciok S., Ilnicki D. (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych*, Uniwersytet Wrocławski, Instytut Geograficzny, Wrocław, s. 129–143.

Koter M., 1996a, *Jaki model podziału?*, „Wspólnota”, nr 20/23, s. 6–10.

Koter M., 1996b, *Porównanie regionów europejskich z propozycją podziału terytorialnego Polski*, [w:] Łódź stolicą makroregionu, Konferencja 12 lutego 1996 r., Sejmik Samorządowy Województwa Łódzkiego, Łódź, s. 59–74.

Koter M., Liszewski S., Suliborski A., 1996, *Studium wiedzy o regionie łódzkim. Delimitacja potencjalnego obszaru województwa łódzkiego*, ŁTN, Łódź.

Koter M., 1998, *Za jakim modelem podziału terytorialnego Polski opowiedzieć się? Wnioski z doświadczeń przeszłości i wzorców europejskich*, [w:] Suliborski A. (red.), *Zasięg regionu łódzkiego w świetle badań społecznych preferencji przynależności administracyjnej i powiązań społeczno-gospodarczych*, „Acta Universitatis Lodzensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica”, 1, Łódź, s. 7–29.

Liszewski S., 1991a, *Czy i jak „dzielić” Polskę?*, „Wspólnota”, nr 12.

Liszewski S., 1991b, *Podział administracyjny kraju. Założenia i kryteria*, „Biuletyn KPZK PAN”, z. 156, s. 63–77.

Liszewski S., 1992, *Nowy podział administracyjny Polski. Przegląd koncepcji, propozycje zmian*, „Geografia w Szkole”, R. 45, nr 1, s. 3–12.

Sobczyński M., 1994, *The influence of Past Political Divisions of the Territory of Poland Upon the Regional Structure of the Country*, [w:] Koter M. (red.), *Inner Divisions, Region and Regionalism*, Region and Regionalism, No. 1, University of Łódź, Silesian Institute in Opole, Łódź–Opole, s. 103–116.

Straszewicz L., 1962, *Podział administracyjny jako przedmiot zainteresowania geografa*, „Gospodarka i Administracja Terenowa”, nr 7/8, s. 39.

Suliborski A., 1994, *Uwarunkowania polityczne i społeczne koncepcji podziałów terytorialnych Polski*, [w:] *Geopolitické trendy v streoeurpských regionach a ich vplyv na terytorialne struktury*, Zborník z medzinarodného seminára, Metodické Centrum Banská Bystrica, Univerzita M. Bela, s. 32–40.

Suliborski A. (red.), 1999, *Zasięg regionu łódzkiego w świetle badań społecznych preferencji przynależności administracyjnej i powiązań społeczno-gospodarczych (szczegółowe wyniki badań społeczności lokalnych w peryferycznej strefie*

potencjalnego województwa łódzkiego, „Acta Universitatis Lodziensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica”, 1, 202 s.

Turczyn M., 2001, *Changes of state boundaries and internal territorial divisions – the case of Poland*, „European Spatial Research and Policy”, Vol. 8, No. 2, s. 81–88.

Podręczniki i propozycje metodyczne dla edukacji szkolnej

Batorowicz Z., 1976a, *Geografia regionalna świata (Afryka, Ameryka Północna, Australia, Antarktyda)*. Podręcznik przedmiotowo-metodyczny dla nauczycieli, Warszawa.

Batorowicz Z., 1976b, *Geografia regionalna świata (Eurazja)*. Podręcznik przedmiotowo-metodyczny dla nauczycieli, Warszawa.

Batorowicz Z., 1976c, *Nauczanie geografii w klasie VII. Geografia Europy i Azji*, WSiP, Warszawa, 239 s.

Batorowicz Z., Suliborski A., 1983a, *Geografia ekonomiczna Polski. Makroregiony gospodarczo-planistyczne*, WSiP, Warszawa, 266 s.

Batorowicz Z., Suliborski A., 1983b, *Geografia ekonomiczna Polski. Ujęcie regionalne*, WSiP, Warszawa, 230 s.

Batorowicz Z., 1983c, *Założenia geografii regionalnej w szkole ogólnokształcącej*, [w:] Batorowicz Z. (red.), *Problematyka dydaktyczna geografii regionalnej. Materiały na IV Konferencję naukowo-dydaktyczną 3–4 grudnia 1983 r.*, Zakład Dydaktyki Geografii i Krajoznawstwa Instytutu Geografii Fizycznej i Kształtowania Środowiska Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 25–40.

Dylikowa A., 1983, *Geografia regionalna i geografia ogólna*, [w:] *Materiały IV Konferencji naukowo-dydaktycznej*, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 3–11.

Dylikowa A., 1986, *Problemy geograficzne własnego regionu*, „Oświata i Wychowanie”, Seria edukacyjna dla słuchaczy NURT-u, nr 12, s. 39–45.

Koter M., Liszewski S., Suliborski A., 1999, *Łódź i region Polski Środkowej. Podręcznik wiedzy o regionie dla liceów*, ŁTN, Łódź, 396 s.

Szkurlat E., 1983, *Uwagi na temat kształtowania pojęć w nauczaniu geografii regionalnej* [w:] Batorowicz Z. (red.), *Problematyka dydaktyczna geografii regionalnej*, Materiały na IV Konferencję Naukowo-Dydaktyczną, 3–4.12.1983 r. Zakład Dydaktyki Geografii i Krajoznawstwa Instytutu Geografii Fizycznej i Kształtowania Środowiska Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 42–44.

Szkurlat E., 1991, *Kształtowanie umiejętności w poznawaniu własnego miasta i regionu*, [w:] *Kształcenie umiejętności w procesie nauczania geografii*, Materiały na IX Konferencję Dydaktyczną, Łódź, 27–28.09.1991 r., cz. 2, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 18–29.

Szkurlat E., 1992, *Jakiej geografii regionalnej chciałabym uczyć?*, „Geografia w Szkole”, R. 45, nr 2, s. 297–299.

Prace teoretyczno-metodologiczne

Baczwarow M., 2003, *Region turystyczny – nowa treść w starej formie?*, „Turyzm”, 13, z. 1, s. 5–19.

Dylikowa A., 1986, *Perspektywy renesansu geografii regionalnej*, „Geografia w Szkole”, R. 39, nr 1, s. 3–7.

Klima E., 2001, *Euroregiony czy regiony?*, [w:] Jewtuchowicz A. (red.), *Strategiczne*

- problemy regionów w integracji europejskiej*, Zakład Ekonomiki Regionalnej i Ochrony Środowiska, UŁ, Łódź, s. 106–115.
- Koter M., 1993, *Region polityczny – geneza, ewolucja i morfologia*, [w:] Handtke K. (red.), *Region, regionalizm – pojęcia i rzeczywistość. Zbiór studiów*, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa, s. 49–74.
- Koter M., 1995, *The geographical-historical region: its notion, origin and factors in its development*, [w:] Koter M. (red.), *Region and regionalism. Social and political aspects*, Region and Regionalism, No. 2, University of Łódź, Silesian Institute in Opole, Opole–Łódź, s. 7–26.
- Liszewski S., 1984, *Strefa podmiejska jako przedmiot badań geograficznych*, [w:] *Procesy przemian i polityka kształtowania systemów osadniczych*, V polsko-radzieckie seminarium geograficzne, 2–6 października 1984 r., Nieborów.
- Liszewski S., 1985, *Użytkowanie ziemi jako kryterium strefy podmiejskiej*, [w:] *Pojęcia i metody badań strefy podmiejskiej*, „Acta Universitatis Lodziensis, Folia Geographica”, 5, s. 75–90.
- Liszewski S., 1987, *Strefa podmiejska jako przedmiot badań geograficznych. Próba syntezy*, „Przegląd Geograficzny”, t. 59, z. 1–2, s. 65–79.
- Liszewski S., 1996, *Region miejski jako przedmiot badań geograficznych*, [w:] Jakubowicz E., Łoboda J. (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 184, Studia Geograficzne, 65, s. 237–241.
- Liszewski S., 2002, *Aglomeracja miejska. Geneza. Przemiany*, [w:] Jażdżewska I. (red.), *Współczesne formy osadnictwa miejskiego i ich przemiany*, XV Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Katedra Geografii Miast i Turyzmu UŁ, Komisja Geografii Osadnictwa i Ludności PTG, ŁTN, Łódź, s. 21–34.
- Liszewski S., 2003, *Region turystyczny (The Tourist Region)*, „Turizm”, 13, z. 1, Łódź, s. 44–54.
- Rembowska K., 2003, *Region i lokalność w świetle nowych geograficznych perspektyw badawczych*, [w:] Sagan I., Rzepczyński M. (red.), *Wymiar i współczesne interpretacje regionu*, Uniwersytet Gdański, Katedra Geografii Ekonomicznej, Gdańsk–Poznań, s. 81–100.
- Rembowska K., 2005, *Globalisation, multiculturalism and changing identity*, [w:] Koter M., Heffner K. (red.), *The role of borderlands in United Europe. Historical, ethnic and geopolitical problems of borderlands*, Region and Regionalism, No. 7, vol. 2, Łódź–Opole.
- Rembowska K., 2006, *Tożsamość jako czynnik rozwoju lokalnego i regionalnego*, [w:] Jewtuchowicz A., Suliborski A. (red.), *Przestrzenne zróżnicowanie procesów transformacji społeczno-gospodarczej w regionie łódzkim*, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 71–84.
- Rembowska K., 2008, *Globalizacja, multikulturalizm i przemiany tożsamości*, „Acta Universitatis Lodziensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica”, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 3–14.
- Rochmińska A., 2000, *Wieloznaczność terminów „regionalizacja” i „regionalizm”*, [w:] Dzieciuchowicz J. (red.), *Studia z geografii społeczno-ekonomicznej*, „Acta Universitatis Lodziensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica”, 3, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 11–29.
- Straszewicz L., 1985, *Strefa podmiejska. Pojęcia i definicje*, [w:] *Pojęcia i metody*

- badan strefy podmiejskiej*, „Acta Universitatis Lodzensis, Folia Geographica”, 5, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 7–16.
- Suliborski A., 1985, *Delimitacja strefy podmiejskiej Łodzi. Analiza pojęć i założeń metodologicznych*, [w:] *Pojęcia i metody badań strefy podmiejskiej*, „Acta Universitatis Lodzensis, Folia Geographica”, 5, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 213–229.
- Suliborski A., 1994, *Uwarunkowania polityczne i społeczne koncepcji podziałów terytorialnych Polski*, [w:] *Geopolitické trendy v stredo-euro-pských regionach a ich vplyv na teritorialne struktury. Zborník z medzinárodného seminára. Metodické Centrum Banská Bystrica, Univerzita M. Bela, Banská Bystrica*, s. 32–40.
- Suliborski A., 1999, *Metodyczne i metodologiczne podstawy badań preferencji administracyjnej i poziomu akceptacji reformy terytorialnej oraz związków przestrzennych mieszkańców wybranych gmin regionu łódzkiego*, [w:] Suliborski A. (red.), *Zasięg regionu łódzkiego w świetle badań społecznych preferencji przynależności administracyjnej i powiązań społeczno-gospodarczych (szczegółowe wyniki badań społeczności lokalnych w peryferycznej strefie potencjalnego województwa łódzkiego)*, „Acta Universitatis Lodzensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica”, 1, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 31–40.
- Suliborski A., 2003a, *Region w syntezie i edukacji geograficznej*, [w:] Orłowska E., Klementowski J. (red.), *Kulturowy aspekt badań geograficznych. Studia teoretyczne i regionalne*, PTG Oddz. Wrocławski, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, s. 51–63.
- Suliborski A., 2003b, *Region w teorii i badaniach naukowych*, „Przegląd Edukacyjny”, 2 (39), s. 2–12.
- Suliborski A., 2003c, *Koncepcja funkcji miejsca w badaniu zróżnicowania społeczno-gospodarczego regionu miejskiego*, [w:] Sagan I., Rzepczyński M. (red.), *Wymiar i współczesne interpretacje regionu*, Katedra Geografii Ekonomicznej UG, Gdańsk–Poznań, s. 217–225.
- Suliborski A., 2006, *Geografia regionalna i jej znaczenie dla istoty geografii*, [w:] Kostrzewski A. (red.), *Geografia regionalna jako przedmiot badań i nauczania*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 15–27.
- Suliborski A., 2008, *O znaczeniu syntezy naukowej w geografii*, [w:] Liszewski S., Łoboda J., Maik W., (red.), *Stan i perspektywy rozwoju geografii w Polsce*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Bydgoszcz, s. 79–90.
- Suliborski A., Koter M., 1994a, *Koncepcja badań rozwoju układu regionalnego i lokalnego województwa piotrkowskiego*, „Acta Universitatis Lodzensis, Folia Geographica”, 18, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 3–10.
- Suliborski A., Koter M., 1994b, *Region and regionalism a political-geographical approach*, [w:] *Inner Divisions. Region and Regionalism*, University of Łódź, Department of Political Geography and Regional Studies, Governmental Research Institute, Silesian Institute in Opole, Łódź–Opole, s. 9–32.
- Suliborski A., Jewtuchowicz A., 2006, *Nowy paradygmat rozwoju*, [w:] Jewtuchowicz A., Suliborski A. (red.), *Przestrzenne zróżnicowanie procesów transformacji społeczno-gospodarczej w regionie łódzkim*, Wydawnictwo UŁ, Łódź, s. 343–358.

Danuta Walkiewicz

**Regional geography in the geographical centre
of Lodz – theory and research practice**

Summary

This article shows achievements of the geographers of University of Lodz in the domain of regional geography. The base of estimation was publications overview from the beginning of geographical center existence to the year 2009. The biggest number among scientific works was empirical research representing classical regional geography and regional studies. The first group contains regional monographs, delimitation of regions and discussion about administrative divisions of country. The second one (about one thousand various articles) deals with both economic and physical geographical issues in different spatial scale: continents, countries and groups of countries, polish regions and (sub)regions. Obviously, special interest of geographers is the nearest area – region of Lodz. The theoretical and methodological thread in regional geography is represented more modestly. Only in last decade appeared articles considering these problems. Beside this, important role played theoretical-methodological synthesizes about different categories of regions: political, historical, social, tourist and urban region.

Key words: regional geography, geographical centre of Lodz, regional studies, region.

V

DYSKUSJA

Sesja I
Zagadnienia ogólne

EWELINA KANTOWICZ

W moim przekonaniu, padło kilka pytań w referacie prof. Jędrzejczyka, które są ważne, które sobie stawiamy, jako geografowie. Pierwsze z tych pytań jest takie: czy da się stworzyć jedną geografie zamiast czterech (tj. fizycznej, ekonomicznej, społecznej, humanistycznej?) Drugie pytanie: co ma oznaczać jedność geografii i jak my mamy to rozumieć? Kolejna teza „człowiek jako centralny obiekt – antropocentryczny punkt widzenia” i związane z tym pytanie: czy da się scalić geografie nomotetyczną z idiograficzną? Rozumiem, że chodziło tu o geografie humanistyczną. Chciałabym wyrazić swoje zdanie w obu tych kwestiach. Odwołam się do jednego z ostatnich forów geograficznych, gdzie wypowiedział się Andrzej Lisowski i zaproponował hasło „jedność w różnorodności”, bardzo nośne hasło, które chcę skonfrontować z pytaniem, które padło w referacie prof. Jędrzejczyka. Widoczna jest z jednej strony specjalizacja we wszystkich naukach, a z drugiej strony jest pytanie o jakieś scalenie. W moim przekonaniu problem polega na tym, żeby starać się odwrócić bieg rozwoju nauki, a tego nie można zrobić. Ważne jest poczucie, że jesteśmy członkami jednej dyscypliny. Nie powinno przeszkadzać to, że nasi koledzy zajmują się bardzo wąskimi badaniami. Jeśli spojrzymy na inne dyscypliny naukowe, to jest podobnie. W biologii, fizyce jest mnóstwo wyspecjalizowanych kierunków, ale nikt się nie zastanawia nad tym, czy dany naukowiec jest fizykiem czy nie jest.

W geografii coś się takiego dzieje, że jeśli się pojawiają nowe metody i nowe zastosowania, nowe technologie, to zaraz ci geografowie przestają się nazywać geografami. Jeśli np. jedna z gałęzi geograficznych – hydrologia – ma bardzo rozbudowaną, świetną podstawę metodologiczną i teoretyczną, to też nie za bardzo to są geografowie, oni mówią „my jesteśmy hydrologami”. Pozostaje taki pusty termin. Co pozostało w tym, co nazywamy geografie? Geografowie powinni szukać odpowiedzi na to pytanie, co odróżnia punkt widzenia geografa od badań prowadzonych przez fizyka, biologa. Ja w ostatnich latach stykam się z przedstawicielami innych dyscyplin naukowych, np. w zakresie ochrony środowiska. Jak prowadzę dyskusję z biologami o relacjach organizm – środowisko, czyli o czymś, co też geografie interesuje, to